

др Вук Радовић, LL.M.

ванредни професор Правног факултета Универзитета у Београду

РАЗГРАНИЧЕЊЕ ОРГАНИЗАТОРА ПУТОВАЊА И ПОСРЕДНИКА КОД УГОВОРА О ОРГАНИЗОВАЊУ ПУТОВАЊА

I Уводне напомене

Уговор о организовању путовања подразумева постојање најмање два лица: путника (потрошача) и организатора путовања. У пракси су честе ситуације да се између ова два лица интерполирају још нека лица – тзв. посредници, који економским речником спајају туристичку понуду са туристичком тражњом. Посредници могу бити ангажовани од стране путника, да у њихово име и за њихов рачун закључују уговоре о организовању путовања. Такође, они могу бити у уговорном односу и са организаторима путовања, тако што ће на тржишту нудити и продавати њихове пакет аранжмане, и то као заступници организатора или дистрибутери.

За Србију, проучавање појмова организатора и посредника код уговора о организовању путовања има посебан значај из најмање пет разлога. Прво, имајући у виду да је уговор о организовању путовања паралелно уређен у два закона (Законом о облигационим односима¹ и Законом о заштити потрошача²), правилно схватање појма организатора путовања директно одређује домен примене Закона о заштити потрошача, а индиректно и Закона о облигационим односима. Друго, за разлику од двоструке регулативе уговора о организовању путовања, посреднички уговор о путовању је уређен само Законом о облигационим односима, што представља велики проблем, због унутрашње неконзистентности са Законом о заштити потрошача, који индиректно прихвата другачији концепт посредника и садржи фундаментално другачију регулативу уговора о организовању путовања. Треће, појмови организатора и посредника путовања нису дефинисани ниједним српским позитивноправним прописом. Четврто, нека важна правила за ову тематику налазе се и у Закону о туризму,³ те је неопходно и њима наћи место у контексту два претходно поменуто закона. Пето, потребно је схватити у којим ситуацијама је оправдано наметнути неке обавезе организатора путовања посреднику, као и када је потребно поистоветити посредника са организатором.

¹ Закон о облигационим односима, *Службени лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89 и 57/89, *Службени лист СРЈ*, бр. 31/93, 22/99, 23/99, 35/99 и 44/99 (даље у фуснотама: ЗОО), чл. 859-879.

² Закон о заштити потрошача, *Службени гласник РС*, бр. 73/2010 (даље у фуснотама: ЗЗП), чл. 93-110.

³ Закон о туризму, *Службени гласник РС*, бр. 36/2009, 88/2010, 99/2011 и 93/2012 (даље у фуснотама: ЗОТ).

II Организатор путовања

Организатор путовања је снажнија уговорна страна код уговора о организовању путовања. Овај уговор се не може ни замислити без постојања овог лица. Као што и сам назив каже, организатор путовања организује путовање, тј. пружа путницима више туристичких услуга (тзв. скуп услуга) повезаних у једну складну целину.⁴ Имајући у виду да друга уговорна страна плаћа цену (тзв. паушалну цену), јасно је да организатор путовања пружа карактеристичну престацију у оквиру овог уговора.

За разлику од многих других уговора, где се уговорне стране дефинишу само преко права и обавеза, код уговора о организовању путовања постоји и статусноправно дефинисање појма организатора путовања. Овакву праксу је започела Међународна конвенција о путничким уговорима (даље у тексту: Бриселска конвенција),⁵ а наставила Директива о пакет путовањима, пакет одморима и пакет турама (даље у тексту: Директива о пакет аранжманима или Директива).⁶ Међутим, дефиниције садржане у ова два међународна извора нису истоветне.

Према Бриселској конвенцији организатор путовања је дефинисан као:

„било које лице које уобичајено или редовно преузима да изврши уговор дефинисан у ставу 2 (*уговор о организовању путовања, прим. аут.*), без обзира да ли је то његова основна делатност и да ли он ту делатност врши на професионалној основи.“⁷

Бриселска конвенција користи термин организатор путовања (енгл. *travel organizer*). На тај начин је направљен отклон у односу на друге термине који су се уобичајено користили у овој области, попут туроператора (енгл. *tour operator*). Циљ је био да се установи нови термин који ће се користити у будућности, са једнозначним одређењем, али и да се избегну устаљена значења до тада познатих и коришћених термина.

За појам организатора путовања је битно да он ту делатност пружа „уобичајено или редовно“. Однос између тога шта је уобичајено, а шта редовно није довољно јасан. Језички посматрано, уобичајеност је ужи појам у односу на редовност (оно што је уобичајено је по правилу и редовно), због чега се поставља питање зашто је конвенција издвојила уобичајеност. Највероватније је идеја била да се уобичајено везује за оне ситуације када се неко лице не бави организовањем путовања, али је организација неког или неких путовања постала устаљена пракса која се у неким временским интервалима понавља (на пример, једно привредно друштво традиционално води своје запослене за првомајске празнике на тродневни обилазак Фрушке Горе). Према томе, ако једна компанија организује један

⁴ Ивица Јанковец, *Привредно право*, 4. издање, Службени лист СРЈ, Београд, 1999, стр. 554; Мирко Васиљевић, *Трговинско право*, 13. издање, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2012, стр. 203.

⁵ International Convention on Travel Contracts (CCV) (даље у фуснотама: Бриселска конвенција), Brussels, 23.4.1970.

⁶ Council Directive of 13 June 1990 on package travel, package holidays and package tours (даље у фуснотама: Директива о пакет аранжманима), *Official Journal of the EU*, L 158/59, 23.6.1990.

⁷ Бриселска конвенција, чл. 1(1)(5).

изоловани пакет аранжман она се не може сматрати организатором путовања. Међутим, ако она ту активност понавља из године у годину, закључак ће бити супротан. За разлику од уобичајеног, редовност у обављању делатности организовања путовања указује на сталност и континуираност у обављању ове делатности. Највећим делом се редовност односи на туристичке агенције, али и друге субјекте који у оквиру своје делатности организују пакет аранжмане. Према томе, да би се једно лице сматрало организатором путовања неопходно је да ову делатност обавља на континуираној основи.

Бриселска конвенција је јасно нагласила да делатност организовања путовања не мора да буде основна (претежна) делатност, што значи да се она може обављати и као споредна (акцесорна) делатност. Такође, ова делатност се не мора обављати на професионалној основи, што значи да ће се и непрофесионалац сматрати организатором путовања ако уобичајено или редовно врши ову делатност. На овај начин је Бриселска конвенција уговор о организовању путовања одвојила од трговинског права, јер уговорна страна која пружа карактеристичну престацију не мора бити трговац.

Директива о пакет аранжманима дефинише организатора као:

„лице које, не само повремено, организује пакет аранжмане и продаје их или нуди на продају, без обзира да ли директно или преко трговца на мало.“⁸

Поређењем две дефиниције, могу се уочити следеће разлике.

Прво, Директива о пакет аранжманима уместо термина организатор путовања користи краћи термин – организатор (енгл. *organizer*, нем. *Veranstalter*, фр. *organisateur*).⁹

Друго, у Директиви се наводи да организатор продаје или нуди на продају пакет аранжмане. Коришћење термина продаја је колоквијалан и не значи облигационоправни уговор о продаји.¹⁰ Конструкција „продаје или нуди на продају“ је настала под очигледним утицајем права потрошача, јер организатор има обавезе не само након закључења уговора, већ и у предуговорној фази, тј. фази пре закључења уговора (на пример, предуговорно обавештавање, оглашавање, и сл.). За примену Директиве је једино важно да је пакет аранжман продат или понуђен на продају унутар Европске уније, а без значаја су место одакле је путник кренуо на путовање, као и дестинација на коју иде.¹¹

Треће, у дефиницији садржаној у Директиви се наглашава да организатори могу да врше дистрибуцију својих аранжмана непосредно (тзв. директна

⁸ Директива о пакет аранжманима, чл. 2(1)(2).

⁹ Организатор је термин који користи највећи број држава чланица (чак 16). Од других термина се издвајају: *operator*, *undertaking*, *package provider*, *travel organizer*, *travel agency*, *travel bureau* и *travel enterprise*. Више види: Hans Schulte-Nilke, Leonie Meyer-Schwickerath у: Hans Schulte-Nilke, Christian Twigg-Flesner, Martin Ebers (eds.), *EC Consumer Law Compendium - Comparative Analysis*, 2007, стр. 223-224.

¹⁰ Ernst Führich, *Reiserecht – Handbuch des Reisevertrags-, Reisevermittlungs-, Reiseversicherungs- und Individualreiserechts*, Verlag C.H. Beck, München, 2010, стр. 39. Слично и: Вјекослав Шмид, *Путничка агенција и њени уговори с путницима и даваоцима услуга*, Савремена администрација, Београд, 1977, стр. 51.

¹¹ Marc McDonald et al., *European Community Tourism Law and Policy*, Blackhall Publishing, Dublin, 2003, стр. 292.

дистрибуција) или посредством других лица – туристичких агенција (тзв. индиректна дистрибуција),¹² што се данас сматра неспорним и у пракси потврђеним. Организатор продаје свој производ, а то може чинити непосредно и посредно. Премда Конвенција ово не наводи, то не значи да и према њој исто не важи. Директива посебан акценат ставља на посредну дистрибуцију пакет аранжмана, јер уважава чињеницу учесталости њиховог коришћења, али и показује своју тежњу да и посредника путовања укључи у своје одредбе.

Четврто, Директива наводи да се организатором може сматрати лице које „не само повремено“ (енгл. *other than occasionally*) обавља делатност организовања путовања. Ово је суштински најзначајнији критеријум за одређење организатора путовања. Премда језички различито, „убичајено или редовно“ из Бриселске конвенције у великој мери одговара ономе што Директива означава као „не само повремено“. У сваком случају, на основу овог услова је јасно да су професионалне туристичке агенције – организатори путовања обухваћени Директивом,¹³ што је неспорно и за Конвенцију. Међутим, шта је то повремено обављање делатности организовања путовања, може бити предмет различитих тумачења.¹⁴ Имајући у виду да свака држава чланица може имати своје виђење овог појма, очигледно је да језичка конструкција „не само повремено“ представља основ за даља размимоилажења националних законодавстава.¹⁵ У том погледу је упутно поменути пример Републике Ирске, која је подзаконским актом дефинисала шест категорија лица за која се претпоставља да делатност организовања путовања врше повремено, што значи да се не сматрају организаторима путовања.¹⁶ Оваквом праксом се значајно сужава домен примене Директиве о пакет аранжманима, те се заштита већег броја путника препушта општим, а то по правилу значи блажим правилима.

Језичка синтагма „не само повремено“ упућује на то да се ради о професионалцима,¹⁷ тј. лицима који у оквиру своје професионалне делатности организују путовања, а трајно обављање неке делатности асоцира на појам трговца.¹⁸ Међутим, Директива о пакет аранжманима ово није написала.¹⁹ На самом

¹² Vilim Gorenc, Andrea Pešutić, „Razgraničenje organizatora i posrednika putovanja“, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, Vol. 56, No. Posebni broj, 2006, стр. 23.

¹³ M. McDonald *et al.*, *нав. дело*, стр. 292; David Grant, Stephen Mason, *Holiday Law: The Law Relating to Travel and Tourism*, 4th ed., Sweet & Maxwell, London, 2007, стр. 49.

¹⁴ E. Fühlich, *нав. дело*, стр. 39.

¹⁵ Чак 14 држава чланица не познаје законски услов „не само повремено“. Види: H. Schulte-Nlke, L. Meyer-Schwickerath у: H. Schulte-Nlke, C. Twigg-Flesner, M. Ebers (eds.), *нав. дело*, стр. 226.

¹⁶ Ту спадају пакет аранжмани организовани од стране: а) професионалних удружења за време конференција, семинара, састанака, и сл., и то директно или преко у те циљеве формираног организационог комитета; б) привредних друштава за своје запослене; в) општедруштвених, спортских или добровољних удружења у вези са њиховим општим циљевима; г) школа и других образовних институција за своје учитеље (наставнике) и ученике (студенте); д) религиозних организација, а који се односе на ходочасничка путовања; е) хуманитарних организација у складу са њиховим циљевима. Види: Package Holidays and Travel Trade Act, 1995 (Occasional Organisers) Regulations, 1995, S.I. No. 271/1995, чл. 2. Осим Републике Ирске, сличну праксу има и Данска. Види: H. Schulte-Nlke, L. Meyer-Schwickerath у: H. Schulte-Nlke, C. Twigg-Flesner, M. Ebers (eds.), *нав. дело*, стр. 226.

¹⁷ Marko Baretić *et al.*, *Propisi u poslovanju turističkih agencija*, Hrvatska zajednica računovođa i finansijskih djelatnika, Zagreb, 2009, стр. 127.

¹⁸ V. Gorenc, A. Pešutić, *нав. чланак*, стр. 34-35.

почетку рада на изради Директиве, идеја је била да се њом уреди и статусни аспект организатора путовања (на пример, ко може обављати ову делатност, под којим условима, и сл.). У коначној верзији, ови делови су изостали, што значи да организатори путовања не морају нужно бити и професионалци.²⁰ Једино је важно да они ову делатност не обављају повремено. Према наведеном се може закључити да је једини релевантан критеријум учесталост организовања путовања, а не да ли се то чини у оквиру професионалне делатности.²¹

Примена Директиве о пакет аранжманима и на непрофесионалце је скопчана са бројним проблемима. Са једне стране је спорно да ли је то уопште била идеја Директиве, а са друге да ли је то оправдано. Ово је посебно проблематично у ситуацијама када лице које организује путовање то чини без намере стицања добити.²² Најчешћи примери оваквих путовања се односе на пакет аранжмане организоване од стране образовних институција за своје наставнике и ђаке/студенте (на пример, школа организује дводневни излет у манастир Студеницу за своје ђаке), послодаваца за своје запослене (на пример, друштво са ограниченом одговорношћу води запослене жене за Осми март у Солун) или удружења за своје чланове (на пример, православно удружење води своје чланове на Свету гору). Та путовања могу бити бесплатна (на пример, када послодавац жели да награди своје раднике) или теретна (на пример, чланови удружења који желе на путовање ће сносити своје трошкове).²³ Према Директиви о пакет аранжманима, за појам организатора путовања у свим наведеним случајевима је једино потребно утврдити да ли то лице ту делатност обавља редовно, тј. да ли је врши са одређеном „регуларношћу“.²⁴

Очигледно је да има основа да се оваква и слична путовања изузму од примене Директиве о пакет аранжманима.²⁵ Међутим, проблем је у томе што таква одредба не постоји у Директиви. Због тога су неке државе прописале изузетке, тако што су навеле лица која се неће сматрати организаторима путовања у одређеним ситуацијама (на пример, Република Ирска). Међутим, већи број држава, ипак, није пратио линију размишљања Републике Ирске, држећи се језика Директиве.

Пред Европским судом правде се поставило следеће питање: да ли размена студената на период од шест месеци до годину дана, чија сврха није туризам, које се врши без накнаде, при чему су студенти смештени у породици као чланови те породице, потпада под одредбе Директиве о пакет аранжманима? Повод је био спор који се водио између надлежних финских органа и финске непрофитне организације која годинама промовише културне различитости и хармонију између

¹⁹ Европска комисија је изворно желела да ограничи појам организатора путовања само на трговце. Види: E. Führich, *нав. дело*, стр. 39.

²⁰ V. Gorenc, A. Pešutić, *нав. чланак*, стр. 35; Marko Varetić *et al.*, *нав. дело*, стр. 128. Половина држава чланица Европске уније (14) је ограничила појам организатора само на привредне субјекте. Види: H. Schulte-Nlke, L. Meyer-Schwickerath у: H. Schulte-Nlke, C. Twigg-Flesner, M. Ebers (eds.), *нав. дело*, стр. 226.

²¹ D. Grant, S. Mason, *нав. дело*, стр. 49.

²² D. Grant, S. Mason, *нав. дело*, стр. 49.

²³ V. Gorenc, A. Pešutić, *нав. чланак*, стр. 35.

²⁴ Момир Драгашевић, „Уговор о организовању путовања и заштита туристе као потрошача“, у: Миодраг Мићовић (приредио), *Od caveat emptor do caveat venditor*“, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, Крагујевац, 2009, стр. 216.

²⁵ E. Führich, *нав. дело*, стр. 40.

народа, тако што шаље финске адолесценте у стране државе.²⁶ Финска непрофитна организација је вршила ову активност, и није желела да се упише у регистар организатора путовања, што су надлежне финске власти захтевале. Коначно, организацији је одлуком државних органа суспендовано право да врши делатност организовања оваквих и сличних путовања, након чега је покренут судски спор, који се на крају нашао пред Европским судом правде. Суд није желео да одговор на ово питање проналази у дефиницији организатора путовања, јер је у том случају било јасно да ће се финска организација сматрати организатором путовања. Због тога се суд пребацио на терен дефиниције смештаја, нашавши да се живот у иностраној породици, као члан те породице, и то бесплатно, не може сматрати смештајем у смислу одредаба Директиве, те да ово заправо није пакет аранжман. Суд је нагласио и да је циљ Директиве био да се примењује на туристичка путовања, а не на образовне и културне размене студената. Такође, суд је као значајну околност навео и чињеницу да су ова путовања била бесплатна, а да је организација која их организује то чинила на непрофитној основи. Очигледно је да је суд у овом случају применио прагматичан приступ.²⁷ Он није желео да се на бесплатну размену студената у образовне сврхе примењује Директива о пакет аранжманима, те је пронашао начин како то и да образложи. Резултат до кога је суд дошао је правичан.²⁸ Међутим, он показује да и даље постоје велике недоумице у вези са појмом организатора путовања. Очигледно је да је појам организатора путовања прешироко постављен, јер се не узимају у обзир ни циљеви путовања (туризам, обазовање...), а ни циљеви због којих организатор врши ову делатност (профитне или непрофитне организације).

Из свега наведеног се може поставити и питање да ли је чињеница да је путовање бесплатно одлучујућа да се лице које организује путовање не сматра организатором путовања. Ово питање има велики практичан значај, јер су бесплатна путовања честа у пословној пракси. Европски суд правде је имао прилике да се осврне и на ово питање.²⁹ Тужиоци у том случају су били претплатници аустријских дневних новина *Neue Kronenzeitung*, који су добили писмо у којима им се издавач захваљује на лојалности и нуди им као поклон, путовање у неку од европских дестинација. Издавач је организовао и финансијски покрио цело путовање, осим аеродромских такси и евентуалног додатка за једнокреветну собу. Суд је у овом случају закључио да се Директива о пакет аранжманима примењује и онда када се од потрошача не очекује да плати укупну цену путовања, већ само једну компоненту. Према томе, бесплатна путовања не значе непримену Директиве. Осим наградних путовања, која су најчешће део маркетиншких активности привредних субјеката, данас су све присутнији тзв. подстицајни аранжмани (на пример, *team-building* путовања), код којих послодавац неким својим запосленима плаћа целокупан аранжман.³⁰ У оба случаја је оправдано третирати ова лица организаторима путовања, јер је њихов крајњи циљ повећање

²⁶ AFS Intercultural Programs Finland ry [1999] ECR I-825, Case C-254/97.

²⁷ A. Saggerson, *Package Holiday Law: Cases and Materials*, XPL, 2008, стр. 236.

²⁸ A. Saggerson, *нав. дело*, стр. 236.

²⁹ Walter Rechberger, Renate Greindl, Hermann Hofmeister and Others v Republik Österreich, Case C-140/97, European Court reports 1999 Page I-03499.

³⁰ V. Gorenc, A. Pešutić, *нав. чланак*, стр. 35-36.

добити (у првом случају преко добре рекламе, а у другом преко потенцијалног повећања учинка путника).

Европска комисија последњих година добија све више захтева да се прошири појам организатора путовања, тако да се у њега интегришу и они организатори који ову активност врше повремено, што је у неким државама чланицама већ и учињено.³¹ Након спроведених јавних консултација 2007. године, закључак је био да постоји потреба да се ближе прецизира појам организовања „повремених“ пакет аранжмана, али не и на који начин.³² Две године касније су организоване нове јавне консултације са темом реформе Директиве о пакет аранжманима. За разлику од консултација из 2007. године, чији је циљ био идентификовање проблема постојеће директиве, нове консултације су се фокусирале на начине решавања идентификованих проблема. Мишљења су била подељена око питања да ли повремено организоване пакет аранжмане треба укључити у опсег Директиве. Међутим, консултације су показале благу наклоност ка изузимању ових аранжмана када их организују непривредни субјекти.³³

Европска комисија је недавно презентovala Предлог нове директиве о пакет аранжманима, у коме је значајно променила концепт организатора. Према том решењу, организатор је „трговац који комбинује и продаје или нуди на продају пакете, директно или преко другог трговца или заједно са другим трговцем“.³⁴ Из наведеног се види да је Европска комисија увела трговачки појам организатора путовања, јер га је дефинисала као трговца. Трговац је у Предлогу одређен као било које лице које ове активности обавља у оквиру своје трговачке, пословне, занатске или професионалне делатности.³⁵ Ова дефиниција трговца у потпуности одговара појму трговца у општем потрошачком праву.³⁶ Према томе, усвајањем нове директиве биће значајно сужен персонални домен њене примене, јер ће путници бити заштићени само уколико уговор о организовању путовања закључују

³¹ Working Document on the Council Directive 90/314/EEC of 13 June 1990 on package travel, package holidays and package tours (даље у фуснотама: Working Document 2007), Brussels, 26.07.2007, стр. 8, доступно на адреси: http://ec.europa.eu/consumers/rights/commission_working_document_final26-07-2007.pdf (3.7.2013).

³² Working Document of the Commission – Responses to the consultation on the Council Directive 90/314/EEC of 13 June 1990 on package travel, package holidays and package tours – Summary of responses (даље у фуснотама: Сажетак одговора 2007), стр. 3, доступно на адреси: http://ec.europa.eu/consumers/rights/summary_responses_publication_final_30012007.pdf (3.7.2013).

³³ Summary of responses to the consultation launched to gather stakeholders' opinions on the existing problems and preferred solutions in order to identify preferred policy options as part of the Commission's review of the Package Travel Directive (даље у фуснотама: Сажетак одговора 2013), March 2010, стр. 2, доступно на адреси: http://ec.europa.eu/consumers/rights/docs/20100430_summary_responses.pdf (6.8.2013).

³⁴ Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on package travel and assisted travel arrangements, amending Regulation (EC) No 2006/2004, Directive 2011/83/EU and repealing Council Directive 90/314/EEC (даље у фуснотама: Предлог директиве), доступно на адреси: http://ec.europa.eu/justice/consumer-marketing/files/com_2013_512_en.pdf (10.8.2013), чл. 3(1)(8).

³⁵ Предлог директиве, чл. 3(1)(7).

³⁶ Упореди са: Directive 2011/83/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2011 on consumer rights, amending Council Directive 93/13/EEC and Directive 1999/44/EC of the European Parliament and of the Council and repealing Council Directive 85/577/EEC and Directive 97/7/EC of the European Parliament and of the Council, *Official Journal of the EU*, L 304/64, 22.11.2011, чл. 2(1)(2).

са трговцима, који ту делатност обављају на професионалној основи. За разлику од Директиве о пакет аранжманима, Предлог нове директиве уговор о организовању путовања у потпуности враћа у оквиру потрошачког права. Такође, за одређење појма организатора се више не користи нејасна синтагма „не само повремено“. Како је друга уговорна страна увек трговац, који путовања организује у оквиру своје пословне делатности, за њега се редовност обављања ове делатности неоториво претпоставља. Релевантно је једино да ли трговац организовање путовања врши у оквиру своје професионалне делатности. Из реченог се могу извести два закључка: прво, нетрговци (на пример, школе, хуманитарне организације, цркве, удружења, и сл.) нису обухваћени одредбама Предлога нове директиве,³⁷ и друго, Предлог не обухвата ни трговце који делатност организовања путовања врше повремено, спорадично, а не у оквиру своје професионалне активности.

У српском праву је уговор о организовању путовања на различите начине уређен у два правна извора: Закону о облигационим односима и Закону о заштити потрошача. Различита регулатива произлази из околности да је Закон о облигационим односима писан под утицајем Бриселске конвенције, док је Закон о заштити потрошача инкорпорирао одредбе Директиве о пакет аранжманима. За Србију је практично најзначајније питање када се примењује један, а када други правни извор. Одговор на ово питање је директно детерминисан појмовним одређењем организатора путовања у Закону о заштити потрошача, јер овај закон као новији и посебан има примат у примени у односу на Закон о облигационим односима. Практично посматрано, Закон о облигационим односима се примењује на оне уговоре о организовању путовања који нису покривени Законом о заштити потрошача. Због тога ће прво бити анализиран појам организатора путовања из Закона о заштити потрошача, јер од њега зависи домен примене Закона о облигационим односима.

Српско потрошачко право прихвата у начелу јединствен појам трговца. Закон о заштити потрошача дефинише трговца као „правно или физичко лице које наступа на тржишту у склопу своје пословне делатности или у друге комерцијалне сврхе.“³⁸ Приликом регулација уговора о туристичком путовању, Закон о заштити потрошача јачу уговорну страну назива трговцем,³⁹ што значи да закон не познаје одвојен појам организатора путовања, нити га засебно дефинише. Повезивањем делатности организовања путовања са појмом трговца може се рећи да је организатор путовања правно или физичко лице које организује пакет аранжмане у склопу своје пословне делатности или у друге комерцијалне сврхе.⁴⁰ Већ на први

³⁷ Овакав закључак недвосмислено произлази из првог члана Предлога нове директиве, према коме се ова директива примењује само на уговоре закључене између путника и трговца.

³⁸ ЗЗП, чл. 5(1)(2).

³⁹ Драган Вујисић, „Имплементација Упутства ЕЕЗ о туристичком путовању у Закон о заштити потрошача Републике Србије“, *Право и привреда*, бр. 4-6/2012, стр. 421.

⁴⁰ Нацрт Закона о заштити потрошача је предвиђао шири појам трговца код уговора о организовању путовања, јер је обухватао и лица која делатност организовања путовања врше ван своје пословне делатности. Међутим, у коначној верзији проширење појма трговца је изостало. Види: Марија Караникић Мирић, „Шта је ново у српском уговорном (потрошачком) праву?“, у: Стеван Лилић (приредио), *Правни капацитет Србије за европске интеграције – зборник радова – књига V*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2010, стр. 141-142.

поглед је јасно да српско потрошачко право није у овом погледу имплементирало одредбе Директиве о пакет аранжманима, јер се путник штити само у односу са трговцима, што није концепција Директиве. Међутим, премда неусаглашена са важећом европском регулативом, српска концепција организатора путовања је у складу са Предлогом нове директиве о пакет аранжманима. Према томе, строжа правила се намећу само трговцима.

Закон о облигационим односима користи термин „организатор путовања“ за означавање јаче уговорне стране код уговора о организовању путовања. Међутим, законом овај појам није дефинисан. Организатором путовања би се могло сматрати свако физичко или правно лице које са путником закључи уговор о организовању путовања, без обзира на то да ли ту делатност врши на професионалној основи. Овакав појам организатора путовања није у складу са Бриселском конвенцијом, која је била узор Закону о облигационим односима у овој материји, јер је за конвенцијски појам организатора путовања битно да он ту делатност пружа „уобичајено или редовно“. У сваком случају, због шире концепције организатора путовања, Закон о облигационим односима има већи домен примене у односу на Закон о заштити потрошача. Посматрано из угла једне уговорне стране (организатора путовања), Закон о облигационим односима има самосталан домен примене, јер се у персоналном смислу односи на шири круг лица. Он обухвата сваког организатора путовања, без обзира да ли је професионалац, док се Закон о заштити потрошача односи само на уговоре закључене између потрошача и организатора путовања који су трговци. Отуда се може рећи да се домен примене Закона о облигационим односима везује за уговоре о организовању путовања закључене са организаторима путовања који нису у исто време и трговци или јесу трговци, али ту делатност не врше у оквиру својих пословних активности.⁴¹

За потпуно схватање појма организатора путовања, неопходно је да се утврди која лица према статусним прописима могу да обављају ову делатност. У српском праву ова делатност је резервисана само за професионалце – туристичке агенције.⁴² Туристичка агенција која жели да обавља послове организовања и реализовања туристичких путовања у земљи и иностранству (тзв. туристичка агенција организатор туристичког путовања) је дужна да претходно добије лиценцу од Регистратора туризма за обављање ових делатности,⁴³ као и да се региструје у Регистру туризма као туристичка агенција – организатор путовања.⁴⁴ Обављање ове делатности без лиценце, као и нерегистрација у складу са Законом се кажњава као прекршај, и то у виду новчане казне за правно лице, одговорно лице у правном

⁴¹ За коначну оцену домена примене ова два закона, релевантно је утврдити и појам путника, као и појам пакет аранжмана. Посматрано из угла друге уговорне стране (путника, потрошача), Закон о облигационим односима нема самосталан домен примене, јер се у персоналном смислу односи на ужи круг лица. Међутим, ако се ова два закона погледају из угла појмовног одређења уговора о организовању путовања, може се закључити да Закон о облигационим односима шире дефинише овај уговор, што значи да он има и самосталан домен примене за неке уговоре о организовању путовања, без обзира на то ко су уговорне стране.

⁴² ЗОТ, чл. 42-43 и 47(1)(1).

⁴³ О потреби добијања лиценце за обављање делатности организатора путовања у неким државама чланицама Европске уније више види: H. Schulte-Nilke, L. Meyer-Schwickerath у: H. Schulte-Nilke, C. Twigg-Flesner, M. Ebers (eds.), *нав. дело*, стр. 227-228.

⁴⁴ ЗОТ, чл. 51-55 и 117(2).

лицу и предузетника.⁴⁵ Према томе, у српском праву бављење делатношћу организовања путовања је резервисано само за трговце, што значи да ће се примењивати само Закон о заштити потрошача. Међутим, другим субјектима није забрањено да организују путовање, већ само да се баве овом делатношћу. Због тога ће се у случају да та лица закључе уговор о организовању путовања примењивати Закон о облигационим односима.

Закон о туризму познаје и један изузетак од правила према коме само туристичке агенције – организатори путовања могу обављати делатност организовања и реализовања туристичких путовања. Наиме, организовање туристичких путовања је под одређеним, законом прописаним условима дозвољено и другим удружењима и организацијама (на пример, синдикалне организације, удружење пензионера, планинарске организације, итд.), ако то чине само својим члановима, односно корисницима, без сврхе стицања добити (тзв. туристичка путовања за сопствене потребе).⁴⁶ На пакет аранжмане организоване од стране ових лица треба применити Закон о облигационим односима, јер та лица нису трговци.

Ако неко лице неовлашћено обавља делатност организовања путовања, неспорно је да ће оно бити прекршајно одговорно, чак и ако је све своје обавезе по основу уговора уредно извршио.⁴⁷ Међутим, тиме није дат одговор на питање који се облигационоправни пропис на њих примењује. Чињеница да једно лице нема право да обавља делатност организовања путовања не треба да буде одлучујућа како би се једно лице третирао нетрговцем. Напротив, треба поћи од фактичког критеријума да ли то лице ту активност обавља у оквиру своје делатности, а ако је одговор позитиван треба применити Закон о заштити потрошача.

III Посредник путовања

Посредник путовања, у контексту уговора о организовању путовања, је лице које посредује између организатора путовања и путника. Ако се организатор путовања схвати као пружалац одређених услуга на тржишту (пакет аранжман), а путник као њихов корисник, онда је посредник лице које повезује даваоца услуга са њиховим корисником⁴⁸ – у суштини он има економску позицију трговца на мало.

Два најзначајнија међународна извора који уређују уговор о организовању путовања дефинишу посредника путовања на различите начине. Бриселска конвенција је посредника путовања (енгл. *travel intermediary*) дефинисала као лице које уобичајено или редовно преузима да изврши посреднички уговор о путовању, без обзира да ли је то његова основна делатност и да ли он ту делатност врши на професионалној основи.⁴⁹ Директива о пакет аранжманима не користи термин посредник путовања, већ трговац на мало (енгл. *retailer*, нем. *Vermittler*, фр. *détailant*). Према њој, трговац на мало је „лице које продаје или нуди на продају

⁴⁵ ЗОТ, чл. 124 и 126.

⁴⁶ ЗОТ, чл. 46.

⁴⁷ Marko Varetic *et al.*, *нав. дело*, стр. 128.

⁴⁸ В. Шмид, *нав. дело*, стр. 51.

⁴⁹ Бриселска конвенција, чл. 1(1)(6).

пакет аранжмане састављене од стране организатора“.⁵⁰ Из наведених дефиниција се могу уочити три крупне разлике.

Прво, Бриселска конвенција посредника путовања везује за посреднички уговор о путовању, који је одвојено уређен у односу на уговор о организовању путовања. Предмет посредничког уговора о путовању може бити закључење уговора о организовању путовања, али и било ког другог уговора који омогућава да се оствари неко путовање или боравак. Предмет Директиве о пакет аранжманима је искључиво уговор о организовању путовања, а посредник је уређен само у контексту тог уговора, и то као лице које спаја потрошача и организатора. Према Директиви, посредник нужно претпоставља постојање организатора путовања.⁵¹ Приказана разлика указује на то да се појам посредника из Бриселске конвенције односи на већи број ситуација, тј. има шири домен примене.

Друго, Директива о пакет аранжманима не захтева да посредник путовања ову делатност врши редовно.⁵² На овај начин је одступљено од Бриселске конвенције, према којој посредник ову делатност треба да врши „уобичајено или редовно“. Тако се може десити да се једно лице третира посредником (трговцем на мало) према Директиви, а да у исто време није посредник према Бриселској конвенцији.⁵³

Треће, Бриселска конвенција појам посредника изводи из односа посредника и путника, док Директива о пакет аранжманима то чини из односа посредника и организатора путовања. Ова суштинска неподударност је изразито крупна, јер треба правити разлику између ситуације када путник долази у туристичку агенцију и даје јој налог да у његово име закључи неки уговор о организовању путовања, од ситуације у којој путничка агенција на основу претходно закљученог уговора са организатором путовања (на пример, уговор о заступању или уговор о дистрибуцији) нуди на тржишту туђе пакет аранжмане. Због тога Бриселска конвенција и користи термин посредник, а Директива трговац на мало.⁵⁴ Отуда је упутно правити разлику између две врсте посредника у организовању путовања: посредника у ужем смислу те речи (заступник путника) и трговца на мало (заступник или дистрибутер организатора).

У српском праву недостаје појам посредника путовања. Закон о заштити потрошача код уговора о туристичком путовању помиње само потрошача и трговца. Неко би могао да помисли да појам трговца обухвата и поредника туристичког путовања када је он закључио уговор са путником. Међутим, ову дилему је оклонио сам закон, јер у једној одредби стоји „ако трговац закључује

⁵⁰ Директива о пакет аранжманима, чл. 2(1)(3). О начину имплементације ове одредбе у национална законодавства држава чланица више види: Н. Schulte-Nlke, L. Meyer-Schwickerath у: Н. Schulte-Nlke, С. Twigg-Flesner, М. Ebers (eds.), *нав. дело*, стр. 230-231.

⁵¹ Stefano Zunarelli, „Package Travel Contracts: Remarks on the European Community Legislation“, *Fordham International Law Journal*, бр. 17/1994, стр. 493.

⁵² S. Zunarelli, *нав. чланак*, стр. 493.

⁵³ S. Zunarelli, *нав. чланак*, стр. 493.

⁵⁴ Осим израза „трговац на мало“, који користи највећи број држава чланица Европске уније, у употреби су и следећи термини: агент (Данска), путнички агент (Литванија, Словенија), путничка агенција (Чешка Република, Словачка), туристички агент (Пољска), посредник (Холандија), и сл. Види: Н. Schulte-Nlke, L. Meyer-Schwickerath у: Н. Schulte-Nlke, С. Twigg-Flesner, М. Ebers (eds.), *нав. дело*, стр. 229-230.

уговор о туристичком путовању преко заступника односно посредника, назив и адреса заступника односно посредника морају да буду изричито наведене у уговору⁵⁵. Према томе, закон ту разлику прави, али без иједне специфичне одредбе која би се односила само на посредника, односно заступника. Посредник, односно заступник о коме говори закон у суштини представља трговца на мало у смислу Директиве.

Закон о облигационим односима, по узору на Бриселску конвенцију, не помиње посредника код уговора о организовању путовања, јер га посебно уређује у оквиру посредничког уговора о путовању. Међутим, ни код тог уговора ово лице није дефинисано. Узимајући у обзир законске одредбе, посредником у организовању путовања би се могло сматрати свако физичко или правно лице које се обавезује да, у име и за рачун путника, закључи уговор о организовању путовања, без обзира на то да ли ту делатност врши на професионалној основи. Овакав појам посредника путовања није у складу са Бриселском конвенцијом, јер се не захтева да он ту делатност пружа „уобичајено или редовно“. Међутим, управо ова карактеристика приближава дефиницију посредника у организовању путовања појму трговца на мало из Директиве о пакет аранжманима. Разлика је у томе што Директива шири овај појам и на предуговорну фазу, тј. обухвата и лица која нуде туђе аранжмане, као и у чињеници да она посредника посматра као заступника организатора, а не заступника путника.

Према Закону о туризму, делатност нуђења, продаје и посредовања у продаји туристичких путовања је резервисана само за туристичке агенције.⁵⁶ Осим туристичких агенција – организатора путовања, о којима је било речи, закон познаје и туристичке агенције – посреднике.⁵⁷ Туристичке агенције – посредници се не региструју, већ евидентирају у Регистру туризма, није им потребна лиценца за обављање делатности, и могу обављати све делатности туристичких агенција, осим организовања путовања у земљи и иностранству.⁵⁸ Неевидентирање у Регистру туризма је санкционисано као прекршај, на основу ког се изриче новчана казна за правно лице, одговорно лице у правном лицу и предузетника.⁵⁹

У циљу веће заштите путника, Закон о туризму је прописао неколико додатних правила која се примењују само у случају када туристичка агенција – посредник нуди на продају и продаје туђе пакет аранжмане, према томе, када она представља трговца на мало, тј. заступника или дистрибутера организатора путовања.⁶⁰

⁵⁵ ЗЗП, чл. 96(8).

⁵⁶ ЗОТ, чл. 43(1)(2).

⁵⁷ ЗОТ, чл. 47(1)(2). У теорији је позната подела туристичких агенција на гросистичке (туроператоре), детаљистичке и гросистичко-детаљистичке (полу-гросисти) туристичке агенције. Види: Момир Драгашевић, *Правни односи између хотелијера госта и путничке агенције*, Савремена администрација, Београд, 1973, стр. 63; В. Шмид, *нав. дело*, стр. 25-26; Мирјана Кнежевић-Грубушић, *Посредничке организације у туризму*, Информатор, Загреб, 1988, стр. 25. Наш закон не познаје праве гросистичке туристичке агенције, јер оне само организују туристичка путовања, која продају преко других туристичких агенција.

⁵⁸ ЗОТ, чл. 48(2) и 117(3).

⁵⁹ ЗОТ, чл. 126.

⁶⁰ ЗОТ, чл. 58.

- 1) У програму путовања и потврди о путовању посредник је дужан да, између осталог, наведе број лиценце организатора путовања, као и да путнику уручи програм путовања и опште услове пословања организатора путовања. Ова обавеза се надовезује на обавезу издавања потврде о путовању из Закона о облигационим односима,⁶¹ с том разликом што се она не односи само на издавање потврде, већ и на давање програма путовања и општих услова пословања организатора, као и прописивање додатних информација.
- 2) Посредник може да нуди и продаје туристичка путовања само оних организатора са којима има закључен посреднички уговор о путовању. Ова обавеза има за циљ да спречи нуђење аранжмана других агенција, а да притом за то не постоји никакав правни основ. Међутим, ово не спречава туристичке агенције које немају наведене уговоре да по налогу путника закључују уговоре о организовању путовања са организаторима, јер у том случају они не нуде нити продају туђе аранжмане, већ посредују у закључивању ових уговора.
- 3) Посредник је дужан да нуди и продаје пакет аранжмане под истим условима као и организатор путовања. Ова обавеза је логична последица чињенице да посредници не продају свој, већ туђи производ.

IV Поистовећивање посредника путовања са организатором

У теорији је спорно када посредник путовања треба да одговара као организатор путовања, тј. у којим ситуацијама се он има сматрати организатором. Начелно треба поћи од тезе да посредник није организатор и да сходно томе не треба поштрено да одговара. Међутим, у одређеним ситуацијама је оправдано одступити од овог општег правила, и прописати појачану одговорност посредника. То може бити учињено на два начина: предвиђањем да су неке обавезе организатора у исто време и обавезе посредника (ужа одговорност посредника) и изједначавањем правне позиције посредника са правном позицијом организатора путовања (шира одговорност посредника).

1. Одговорност посредника за поједине обавезе организатора

Из угла адекватне заштите потрошача, оправдано је да неке обавезе организатора путовања терете и посредника. Ово је посебно важно у ери интернационализације путовања у којој посредници из једне државе нуде аранжмане организатора из других држава.⁶² Овај вид проширивања одговорности је на међународном плану увела Директива о пакет аранжманима. Она у сваком конкретном члану наводи на кога се одговарајућа обавеза примењује, а опције које користи су да се обавеза примењује само на организатора, организатора или посредника, и организатора и/или посредника.⁶³ Највећу полемику је изазвало

⁶¹ ЗОО, чл. 881(1).

⁶² V. Gorenc, A. Pešutić, *нав. чланак*, стр. 39.

⁶³ V. Gorenc, A. Pešutić, *нав. чланак*, стр. 38-39.

често коришћење треће конструкције – да одређена обавеза терети организатора и/или посредника. Као примери се могу навести следеће три одредбе Директиве о пакет аранжманима: организатор и/или посредник су одговорни потрошачу за уредно извршење уговора о организовању путовања, без обзира да ли те обавезе треба да буду извршене од стране организатора и/или посредника; у случају притужбе потрошача, организатор и/или посредник треба да у кратком року пронађу адекватно решење; и организатор и/или посредник као уговорне стране треба да обезбеде гаранцију да ће извршити повраћај уплаћене цене и исплатити накнаду трошкова повратка потрошача, у случају сопствене инсолвентности.⁶⁴

Коришћење конструкције „организатор и/или посредника“ даје дискрецију државама чланицама, које могу бирати између две опције: прописивање солидарне одговорности организатора и посредника, односно прописивање одговорности или организатора или посредника.⁶⁵ Директива је од држава чланица очекивала да за сваку обавезу јасно предвиде ко је одговоран потрошачу. Највећи број држава је прописао одвојену одговорност организатора и посредника, и то тако да свако одговара само за оне проблеме који су настали у оквиру њихове сфере деловања.⁶⁶ Према томе, неуредно извршење неке од туристичких услуга унутар пакета води искључиво одговорности организатора, а не и посредника.

Важеће комунитарно решење се због своје непрецизности може оценити као лоше. Уместо да води хармонизацији ове области, оно даје валидан основ за различита законодавна решења. Јавне консултације које је 2007. године спровела Европска комисија су показале жељу да се уведе ред у ову област, тако што ће се прописати јединствена правила о одговорности организатора, односно посредника за сваку поједину обавезу.⁶⁷ Комисија је ову идеју интегрисала у текст Предлога нове директиве, што ће у случају њеног усвајања, довести до веће хармонизације законских решења ове области унутар Европске уније. Обавезе посредника су нарочито препознате у сфери предуговорног информисања потрошача.⁶⁸

У српском праву идеја посебног уређивања одговорности посредника за поједине обавезе везане за организацију путовања није препозната. Закон о заштити потрошача је интегрисао Директиву о пакет аранжманима тако што је у свим ситуацијама прописао одговорност организатора путовања, без помињања посредника (осим на једном месту). На овај начин су језичке конструкције „организатор или посредник“, и „организатор и/или посредник“ симплификовано схваћене као организатор. Према томе је овакво решење у складу са одредбама Директиве, оно превиђа чињеницу да је у неким ситуацијама било потребно, па чак и нужно, установити да одређене обавезе из уговора о организовању путовања терете и посредника.

⁶⁴ Директива о пакет аранжманима, чл. 5-7.

⁶⁵ У теорији се истиче да само систем солидарне одговорности одговара циљевима Директиве о пакет аранжманима. Више види: S. Zunarelli, *нав. чланак*, стр. 499-502.

⁶⁶ Више види: Report on the Implementation of Directive 90/314/EEC on Package Travel and Holiday Tours in the Domestic Legislation of EC Member States (даље у фуснотама: Извештај о имплементацији Директиве), SEC(1999) 1800 final, стр. 9, доступно на адреси: http://ec.europa.eu/consumers/cons_int/safe_shop/ack_trav/ack_trav02_en.pdf (1.8.2013).

⁶⁷ Више види: Сажетак одговора 2007, стр. 3-4.

⁶⁸ Види: Предлог директиве, чл. 4.

Закон о облигационим односима одговорност посредника, као заступника путника, уређује унутар посредничког уговора о путовању. У случају закључења уговора о организовању путовања, његове обавезе се свODE на издавања потврде о путовању, која мора имати одређене минималне елементе.⁶⁹ Закон о туризму прописује сличну, само шире постављену обавезу посредника, с том разликом што се посредник схвата као трговац на мало.⁷⁰ Ова одредба Закона о туризму суштински допуњује Закон о заштити потрошача, због исте концепције посредника.

2. *Изједначавање посредника са организатором*

У одређеним ситуацијама је потребно отићи корак даље од ограничавања одговорности посредника само на одређене обавезе, и прописати да се посредник има сматрати организатором. Практично то значи да ће посредник одговорати као организатор путовања.

У теорији је указано на неколико аргумената против ове врсте проширивања одговорности посредника.⁷¹ Прво, организатори путовања су лица која састављају пакет аранжмане, рекламирају их и закључују уговоре са пружаоцима услуга, те је нелогично да неко одговара за радње које су у сфери утицаја другог лица. Друго, организатори могу да утичу на квалитет услуга које се пружају и врше надзор над њиховим извршавањем, што је опет ван сфере утицаја посредника. Треће, организатори су друга уговорна страна, за разлику од посредника, који по правилу иступају само као заступници организатора.

И поред убедљивости аргумената против изједначавања одговорности посредника и организатора, постоје и аргументи који се могу истаћи у супротном правцу. Претпоставимо да је путник закључио уговор о организовању путовања са домаћом туристичком агенцијом која иступа као заступник стране туристичке агенције, која је формалноправно организатор путовања и друга уговорна страна. У случају неизвршења или неуредног извршења уговора, путник ће морати да се директно обраћа страној агенцији. На тај начин се активирају сви проблеми везани за прекогранично парничење – од меродавног права, међународне надлежности суда, извршења страних одлука, проблема везаних за страни језик, високих трошкова, и сл.⁷² Потрошачу би било неупоредиво једноставније када би могао да тужи домаћу туристичку агенцију, јер тада сви претходно наведени проблеми не би постојали. Овом аргументу треба додати још два.⁷³ прво, посредничке агенције нису само пасивни трговци који пласирају туђе аранжмане, већ је све више оних који због свог великог утицаја диктирају организаторима садржину пакет аранжмана и утичу на спровођење одговарајуће контроле извршења уговора; и друго, у пракси су данас све чешћа вертикална повезивања туристичких агенција, где је, примера ради, један организатор путовања оснивач већег броја посредника широм света.

⁶⁹ ЗОО, чл. 881(1).

⁷⁰ ЗОТ, чл. 58(1).

⁷¹ Више види: D. Grant, S. Mason, *нав. дело*, стр. 52.

⁷² Извештај о имплементацији Директиве, стр. 9.

⁷³ D. Grant, S. Mason, *нав. дело*, стр. 52-53.

Директива о пакет аранжманима је ово питање препустила државама чланицама. Међутим, Предлог најновије директиве уводи ново правило, према коме посредника терете обавезе везане за извршење уговора о организовању путовања и заштиту у случају инсолвентности, и то у случају да је организатор путовања основан ван Европске економске области.⁷⁴ Посредник се може ослободити ових обавеза само ако докаже да организатор испуњава све услове прописане Директивом у вези са извршењем и заштитом у случају инсолвентности. Предлог није рекао да се овим случајевима посредник сматра организатором, али му је наметнуо све битне обавезе организатора, што значи да су у практичним ефектима они изједначени.

Поистовећивање посредника са организатором је оправдано и у још неким ситуацијама. Претпоставимо да је путник дошао код туристичке агенције и закључио са њом посреднички уговор о путовању, којим се агенција обавезала да му организује лет и смештај у Њујорку у одређеном периоду, тако што ће у име и за рачун путника закључити одговарајуће уговоре са пружаоцима услуга. У овом случају се туристичка агенција може сматрати посредником или организатором, зависно од околности. Ако су инструкције путника биле веома прецизне, туристичка агенција је само извршавала налоге свог клијента, те се не може сматрати организатором. Супротно томе, ако су инструкције биле уопштене, од посредника се очекују организационе вештине, због чега се он има сматрати организатором путовања.⁷⁵

Могуће је и замислити да један трговац рекламира у новинама да ће неке своје клијенте водити на путовање. Ако се он рекламира као организатор (на пример, користећи фразе „ми ћемо организовати“, „пођите са нама“, „водимо вас на крстарење“, и сл.), постоји велика шанса да се и сматра као организатор, без обзира што је он само посредник, који је са неком другом туристичком агенцијом закључио уговор о организовању путовања у корист трећих лица. Осим начина рекламирања, треба водити рачуна и о томе да ли путник нешто плаћа и коме.⁷⁶ Циљ оваквог правила је да се санкционише довођење у заблуду потенцијалних путника око тога ко је организатор путовања.

Приликом увођења пооштрене одговорности посредника треба бити опрезан. Те ситуације треба да буду уско постављене и да се односе само на крајње оправдане случајеве. Као лош пример се може навести законодавство Хрватске, које је приликом имплементације Директиве о пакет аранжманима, у потпуности изједначило организатора путовања са посредником.⁷⁷ На тај начин је потенцијална истоветност неких обавеза два различита субјекта, схваћена као истоветност тих субјеката, што је неприхватљиво.⁷⁸

⁷⁴ Предлог директиве, чл. 18.

⁷⁵ Више види: D. Grant, S. Mason, *нав. дело*, стр. 49-50.

⁷⁶ Више види: D. Grant, S. Mason, *нав. дело*, стр. 51.

⁷⁷ „Организатором путовања сматра се и особа која продаје пакет-аранжман који је припремила нека друга особа.“ Види: *Zakon o obveznim odnosima, Narodne novine*, бр. 35/05, 41/08 и 125/11, чл. 881(3).

⁷⁸ О критици овог решења више види: V. Gorenc, A. Pešutić, *нав. чланак*, стр. 39-41.

У српском праву постоје три ситуације када се туристичка агенција – посредник има сматрати организатором путовања, од којих је прва уређена Законом о облигационим односима, док су друге две уведене Законом о туризму.⁷⁹

1) Посредник који у потврди о путовању не назначи своје својство посредника, има се сматрати организатором путовања. Ова одредба је у Закон о облигационим односима преузета из Бриселске конвенције.⁸⁰ Она представља санкцију за „прикривеног“ (несавесног) посредника. Ако у потврди о путовању не назначи да је посредник, од друге уговорне стране се не може очекивати да то претпостави. На овај начин се штите интереси путника, који могу бити угрожени оваквим поступањем посредника.⁸¹ Не треба сметнути с ума да је ова одредба у потпуности неусаглашена са Законом о заштити потрошача, који не предвиђа издавање потврде о путовању, већ прописује да се уговор о туристичком путовању обавезно закључује у писменој форми или на трајном носачу записа, а означање заступника односно посредника организатора су обавезни елементи тог уговора.⁸² На тај начин долазимо у контрадикторну ситуацију. Наиме, санкције које ће се применити на посредника зависе не само од тога да ли је реч о заступнику путника или заступнику, односно дистрибутеру организатора, већ и од тога да ли се на уговор о организовању путовања примењује Закон о заштити потрошача или Закон о облигационим односима. Најнејаснија ситуација ће настати у случају да се на уговор примењује Закон о заштити потрошача, а заступник путника није извршио своје обавезе према Закону о облигационим односима, када би требало да одговара као организатор. У том случају се од посредника захтева да издаје потврду са одређеном садржином, коју не познаје Закон о заштити потрошача. Очигледно је да је двоструки правни режим увео конфузију у ову област. Уместо да се област туристичких уговора целовито реформише, промењен је само један њен део.

Већ је било речи о томе да сличну, али шире постављену обавезу посредника познаје и Закон о туризму. Неудовољавање овој обавези води прекршајној одговорности посредника.⁸³ Имајући у виду ове две одредбе уочљиве су различите санкције, за слична нечињења. Чини се да у овом случају, ма како то било корисно и оправдано, не би било могуће на посредника из Закона о туризму применити санкцију из Закона о облигационим односима, јер је реч о две различите врсте посредника.

2) Туристичка агенција која нуди и продаје пакет аранжмане организатора путовања који немају седиште у Републици Србији се сматра организатором путовања. Законодавац је овим правилом желео додатно да заштити домаће туристе, и то у оним случајевима када они закључују уговор о организовању путовања са домаћом туристичком агенцијом, која је заступник или дистрибутер стране агенције. Домаћим путницима би тада било отежано да своја права остварују према иностраној агенцији, због чега им наш законодавац омогућава да иста права остварују према нашој агенцији – посреднику, који се у овом случају сматра

⁷⁹ ЗОО, чл. 881(2); ЗОТ, чл. 48(3-4).

⁸⁰ Бриселска конвенција, чл. 19(2).

⁸¹ Славко Царић у: Слободан Перовић, Драгољуб Стојановић (редактори), *Коментар Закона о облигационим односима – књига друга*, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу и Културни центар, Нови Сад, 1980, стр. 747.

⁸² ЗЗП, чл. 96(1 и 8).

⁸³ ЗОТ, чл. 125.

организатором путовања. Оваквим правилом се намећу непримерено велике обавезе домаћим туристичким агенцијама – посредницима, који продају туђ производ. За очекивати је да у будућности домаће туристичке агенције неће нудити и продавати пакет аранжмане страних агенција, што ће утицати на осиромашење понуде пакет аранжмана у Републици Србији.

3) Званични дистрибутер пакет аранжмана са седиштем у Републици Србији се такође сматра организатором путовања. Ако се упореди са претходним правилом, уочавају се три разлике: прво, да би се туристичка агенција – посредник сматрала организатором неопходно је да има седиште у Републици Србији (за претходно правило је било ирелевантно где се налази седиште посредника); друго, није довољно да она само продаје и нуди на продају туђе аранжмане, већ је неопходно да то чини као званичан дистрибутер (претходно правило има у овом погледу шири домен примене, јер посредник може бити како заступник, тако и дистрибутер страног организатора); треће, неважно је да ли је организатор путовања домаћа или страна туристичка агенција – имајући у виду да се претходно правило односи само на стране туристичке агенције, и има шири опсег (обухвата и заступнике и било коју врсту дистрибутера), јасно је да се ово правило односи само на званичне дистрибутере домаћих организатора путовања. Ако се за продају страних аранжмана и може рећи да има одређену унутрашњу логику, и поред очигледних недостатака, одговорност званичних дистрибутера домаћих организатора је крајње неумесна. Чињеница да је једна туристичка агенција (на пример, са седиштем у Нишу) званични дистрибутер друге туристичке агенције (на пример, са седиштем у Београду) као организатора путовања, није довољан основ за њену одговорност као организатора. Претходно поменута правила (обавеза обавештавања о свом својству као и о идентитету организатора путовања, нуђење под истим условима као организатор), као и евентуално проширивање посебног правила о одговорности посредника код посредничког уговора о путовању из Закона о облигационим односима, којим се посредник сматра организатором ако у потврди о путовању не назначи својство посредника, чине непотребним установљивање директне и оштре одговорности званичних дистрибутера, поред неспорне одговорности и организатора путовања.

V Закључак

Овај рад је показао да српско право није на адекватан начин уредило материју организатора и посредника путовања код уговора о организовању путовања. Због тога аутор предлаже да се у перспективи уведу следеће промене.

- Прво, материју уговора о организовању путовања и посредничког уговора који се закључује у вези са уговором о организовању путовања треба јединствено уредити. То је најбоље урадити у једном закону (на пример, Закону о облигационим односима или Грађанском законнику).
- Друго, појмове организатора и посредника путовања у контексту уговора о организовању путовања треба законски дефинисати. У том погледу треба правити разлику између посредника који заступа путнике (тзв. посреднике у ужем смислу те речи) и посредника који се налази у пословној вези са

организатором, тако што нуди и продаје његове пакет аранжмане (тзв. трговац на мало).

- Треће, имајући у виду да је највећи значај разграничења организатора и посредника на терену одговорности, потребно је прецизно дефинисати ситуације када посредник код уговора о организовању путовања одговара као организатор. Такође, неопходно је прецизирати које обавезе организатора терете и посредника.

У сваком случају, приликом реформе ове области упутно је узети у обзир модерна решења садржана у Предлогу нове директиве о пакет аранжманима.

Vuk Radović, PhD, LL.M.

Associate Professor at the Faculty of Law University of Belgrade

DISTINCTION BETWEEN TRAVEL ORGANIZER AND TRAVEL INTERMEDIARY IN CONNECTION WITH ORGANIZED TRAVEL CONTRACT

Summary

The object of this paper is to make clear distinction between travel organizer and travel intermediary in connection with organized travel contract. First part of this paper is dedicated to analyzing the notion of travel organizer contained in the Brussels convention on travel contracts, the Directive on package travel, package holidays and package tours, the new Proposal for a directive on package travel and assisted travel arrangements and the Serbian law. Second part of this paper elaborates the definition of travel intermediary in abovementioned legal sources. In the third part, the author presented situations when travel intermediary should bear more responsibility in connection with concluded organized travel contract. At the end of the paper, the author concludes that the Serbian current regulation of this topic has to be improved.